

Az üzleti etika tanításának eredményessége a felsőoktatásban

© Endrődyné Bató Éva
Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest
batoeva@gmail.com

Saját tapasztalatom is azt bizonyítja, hogy egy bizalom vesztett világban az egyik legfontosabb feladat a morális cselekedeteken keresztüli bizalom szélesítése, amelynek lehetséges módja az üzleti etika tanítása.

2005-től veszek részt a főiskola Üzleti etika tantárgy oktatásában, ezért engem is, mint kollégáimat -érezve a felelősséget- az foglalkoztat, hogy amit csinálunk, mennyire érdekes, a hallgatók munkájuk során mennyire tudják hasznosítani a tanultakat, hogy az ismeretek mellett, tudunk-e az életmódjukra, véleményükre hatással lenni. Fontos cél minden e témáról felelősen gondolkodó számára, hogy az egymás iránt érzett bizalmat, ezeken a kurzuson keresztül is erősítsük, elhithetve azt a Bourdieu-i (1977) megállapítást, hogy a társadalmi tőke az egyik legfontosabb erőforrásunk.

Ezért egy felmérést végeztem jelenlegi és volt hallgatók körében, amelynek eredményét szeretném bemutatni. A kutatásban kérdőívet, és strukturált interjút használok.

A referátum és tartalmi összefoglalója elsősorban nem tudományos elemzés, sokkal inkább a mindennapi gyakorlatot támogató. Érdekes azok számára, akik ezt a látszólag „divatos” témát oktatják, és ezért kutatnak a lehetséges jó módszerek között. Az üzleti etika nem pusztán egy tantárgy, hanem olyan ismeret átadás, amely a gondolkodásra, és ha szükséges, a viselkedés megváltoztatására irányul. Mint ilyen a társadalom és gazdaság jelen állapotában a legfontosabb tantárgyak, ismerhetek egyike.

Az ismeretek átadásával, és az ezeken keresztüli attitűdváltással, közvetetten, egy tisztább bizalomra épülő üzleti világ alakításában vehetek részt. Ezért van szükség a hallgatók véleményére, igényeik figyelembevételére, és nem ritkán hazai, nemzetközi tapasztalataikra.

Óráimon felhasználom mindazt, amit a témával foglalkozók publikálnak, de fontosnak tartom, hogy a hallgatók véleménye, motivációja is megjelenjen a gyakorlati foglalkozásokon.

A véleménykutatásnak, ezek voltak az indítékai, amelyet egy kérdőív összeállításával az interneten keresztül végeztem. Közel 200 volt és jelenleg is a felsőoktatásban résztvevő hallgatót kértem válaszadásra, amelyből 144 értékelhető kérdőív érkezett vissza. Már az önmagában is érdekes hogy miért csak ennyi, és miért nem tudtam a többi hallgatót is válaszadásra véleménynyilvánításra bírni, de ennek megválaszolása nem ennek a tanulmánynak a feladata.

A hallgatói válaszok figyelembevételének az a célja hogy a következőkben-elsősorban a gyakorlati foglalkozásokon,- a többség által preferált témák feldolgozására feltétlenül adjunk lehetőséget, és amennyiben lehetséges a módszerek megválasztásában igazodjunk a hallgatói kívánságokhoz, az eredményesebb, hatékonyabb oktatás elérése érdekében.

Az első kérdés a válaszadók nemére vonatkozott, mellyel arra voltam kíváncsi hogy a férfiak érdeklődnek e az üzleti etika iránt. A kérdőívet visszaküldött hallgatók

nemek szerinti megoszlása, megegyezik a saját hallgatóim nemek szerinti megoszlásával, 40 % férfi volt a válaszadók között.

A megkérdezettek 94%-a főiskolai képzésben vesz részt, ez a szám azonban nem mutat semmit, bár a kérdés arra irányult, hogy a főiskolai képzésben nagyobb –e az érdeklődés a képzések gyakorlatorientáltsága miatt.

A hallgatói motivációt egy eldöntendő kérdés igen vagy nem válasza mutatja. Nagyon jó volt olvasni, hogy a válaszadók 94.4% fontosnak tartja az etikaoktatást. Személyes tapasztalatom, hogy még a nem kötelező előadásokon is részt vesznek, és létszámtól függően sokszor beszélgetések is kialakulnak.

Arra a kérdésre, hogy melyek azok a témák, amelyeket feltétlenül feldolgozandónak ítélt, az alábbi válaszok születtek a válaszadás százalékos megoszlása tükrében.

Környezeti etika, társadalmi felelősségvállalás, oktatói magatartás, kommunikáció, a nemzetközi üzleti élet etikája, globalizáció, magánélet etikája, a jelenlegi nagy gazdasági szereplők etikus magatartása, korrupció, tárgyalás etika, egészségügy, etika a politikában, üzleti döntések etikussága.

A válaszadók nem jelölték meg a témák között, a fogalmak tisztázásának igényét, és a filozófiai elméletek ismeretét. Tapasztalatom szerint is, egyre kevesebben érdeklődnek az elmélet iránt, gyorsan az életben hasznosítható ismereteket szeretnék. Ettől függetlenül, nem tekintek el -ha csak röviden is- attól, hogy a hallgató halljon az etikai tradíciókról, és a személyiségetikákkal kapcsolatos kérdésekről.

Természetesen nem elhanyagolható a fogalmak ismerete sem. A felsorolt témák közül a legtöbb szavazatot 64%-ot a környezeti etika, és a társadalmi felelősségvállalás kapott. Ennek azért is örültem, (amennyiben sokan az én hallgatóim közül válaszoltak) mert már túl voltunk ezeken az előadásokon, a gyakorlatokon, és ezért valószínűsíthető a fokozott érdeklődés a téma iránt, valamint Kereskedelmi Vendéglátó és Idegenforgalmi kar lévén, sokat foglalkoztunk, és foglalkozunk, a pihenéssel, a rekreációval, a turizmus terjedésével, a reklám, a tudatos vásárlás és fogyasztás kérdéseivel. A WTO jelentéséből tudjuk, és tanítjuk, hogy az idegenforgalom a legdinamikusabban fejlődő ágazat, ezért számos dilemma hordozói egyben, melyeket az etikafoglalkozásokon részletesen megbeszélünk. A foglalkozások célja továbbá, hogy a környezeti etikából, a vállalatok számára használható fogalmak, elvek fogalmazódjanak meg.

A téma hallgatói érdeklődését mutatja, hogy egyre többen választják szakdolgozati témaként is. Tapasztalatom szerint a hallgatók először itt a főiskolán találkoznak a társadalmi felelősség gazdasági életben való előfordulásával, ezért is fontos ismerni motivációikat, hogy az érdeklődést ne csak felkeltsük, hanem fenn is tudjuk tartani. A CSR szakemberek munkaerő piaci megjelenése, valamint számos magyar nyelvű szakirodalom tovább erősíti a téma iránti érdeklődést.

A második helyet a témák közül a globalizáció etikája kapta. Nagyon sokféle témakör illeszthető ide, ezért én is az idő függvényében sokat foglalkozom ezzel. Kiemelném a kultúra meghatározottságát, Hofsteide, és Kopp Mária kutatásaira alapozva, valamint a verseny és versengés kérdéskörét. Óhatatlanul érintjük, a magánélet etikáját e témák kapcsán is, hiszen leggyakrabban itt merül fel a boldogság kérdése. Annak ellenére sokat beszélünk a témáról, hogy *Daniel Kahneman* (2013) azt állítja kutatásában, hogy a boldogság sokkal inkább genetika kérdése, így ilyen módon nem általánosítható. Viszont Kopp Mária véleménye szerint a boldog országok gazdagabbak is. Ezeket az ellentmondásokat is meg szoktuk beszélni.

A kívánatos témák közé bekerült az oktatói etika, de a hallgatói etikát nem említették a hallgatók. Gyakorlatokon viszont szánunk időt, a plágium, a puskázás, a hallgatói csalás etikai vonatkozásainak megbeszélésére.

A legmeglepőbb, hogy miközben a kurzus az üzleti etika címet viseli, milyen sokan szeretnek a magánélet etikájáról, az egyén felelősségéről beszélni. Milyen fontos, hogy az életből vett példákon keresztül, több szempontból közelítsünk a témákhoz, és ne csúszunk el a moralizálás felé.

A továbbiakban felsorolt témák összesen 20%-át teszik ki a hallgatói választásoknak, de szinte mindenről, valamilyen eset kapcsán beszélünk. Sokszor, ezekhez a témákhoz mi magunk készítünk esettanulmányt.

A következő kérdés az etika oktatásának személyiségünkre tett hatásáról érdeklődik, amit úgy fogalmaztam meg, hogy mennyire tartja elképzelhetőnek, hogy a kurzus befejezése után, gondolkodása, viselkedése megváltozzon.

A válaszadók 25%-a igennel válaszolt, 74%-a lehetséges választ adott, és mindösszesen 1% gondolja úgy hogy az elhangzottak nincsenek hatással rá. Ezekből a válaszokból az is tükröződik, hogy sok témát, dolgozunk fel viszonylag rövid idő alatt.

A milyen tanítási módszereket tart hasznosnak az üzleti etika feldolgozásához (a módszerek arányát az egész tárgy oktatásában hány %-al szerepeltetné)? –kérdésre adandó válaszokból látható hogy a hallgatók sokkal inkább az interaktív, vagy csoport munkát részesítik előnybe.

A felsőoktatásban leggyakrabban a kiselőadás formát választó módszer, a legsikeretlenebb a válaszadók körében. A hallgatók egyáltalán nem szeretik ezt a számonkérési formát. Tapasztaltam olyan esetet, amikor azon hallgató, aki a kiselőadást tartotta alapos felkészülést mutatott és élvezte is, viszont a hallgatóság nem volt befogadó. A projekt, az eset megbeszélés, a vita és a strukturált beszélgetés azonban népszerű, kiegyenlítően közel 30-30% szavazott erre a módszerre.

Az előadás módszerét kedvelők a válaszadók 5,6% -át teszik ki. Ez sem népszerű módszer a hallgatók körében, ennek ellenére általános és költséghatékony. Amennyire a hallgatói létszám lehetővé teszi, én az előadásokat is igyekszem interaktívvá tenni. Színesítheti az előadásokat a technika, a multimédiás eszközök, különféle videók bejátszása, amivel az aktuális események bemutathatók.

A módszerek közül az önreflexiót is alkalmazom, és hasznosnak tartom. A kérdőívben szerepelt erre vonatkozó kérdés. A válaszadók 27%-a ítéli magát erkölcsi szempontból kiválónak, 50% jónak, és 23% átlagosnak. A házi dolgozatok előfordulását megemlítik a hallgatók, de teljesen elutasítók a módszerrel.

A legnagyobb gondot mindannyiunk számára a számonkérés rendszerének kialakítása okozza, nevezetesen az ismeretek számonkérése mellett, kell-e, lehet-e a gondolkodásmódot (esetleg változást) vizsgálni.

Kérdés, hogy mindazok a dilemmák, amelyeket megbeszélünk az órákon, hogyan jelennek meg a hallgatók tudásában. Amennyiben nem egyezik a hallgató véleménye az uralkodó véleménnyel, megjelenhet-e az osztályzatban, hiszen a tárgy végeztével, a hallgató osztályzatot, és kreditet kell, hogy kapjon.

A megkérdezettek igazságos értékelési rendszernek - a válaszadók 41%-a- az órai munkáról alkotott tanári vélemény visszacsatolását tartják, a következő legtöbb szavazatot kapott az osztályozás 31%, és a többi válaszadó az aláírásnál többet nem szeretne e tantárgynál. A jelenlegi gyakorlat az osztályozás, amelynek 50%-át a zárthelyik adják, a másik felét az órai munkák fedik le.

Az utolsó kérdés a hallgatók tapasztalatát kutatta, azoknál a cégeknél ahol gyakorlatokon, vagy munkavállalásból megfordultak. A megkérdezettek fele állami cégnél, a másik fele magán kis vállalatnál dolgozott. A válaszok alapján a mintában szereplő cégek 11% nagyon, 25%-a egyáltalán nem, és 64%-nál nyomokban előforduló

módon voltak etikusak . Pl: Folytatnak CSR tevékenységet, vagy kiemelten foglalkoznak a munkatársakkal, a környezettel. Tehát van még mit tenni, és oktatni.

Végül a felmérésnek volt egy második szakasza az interjúk készítése. A hallgatók (négyen) vállalták, hogy szüleikkel, akik jelenleg működtetnek vállalkozást, négy kérdésből álló strukturált beszélgetést folytatnak, amelynek tartalma a kérdőívek eredményét egészíti ki. A kérdések nyitott kérdések voltak, és vonatkoztak, a gazdasági élet jelen, morális állapotára, a munkatársak morális megítélésére, saját munkájának moralitására, és az etika felsőoktatásban való tanítására.

A válaszadók közül két fő a mezőgazdaságban, két fő az építőiparban vállalkozik. Az építőipar morális helyzete a megítélés szerint változatlanul, rossz (tízes skálán hármast jelöltek meg), jelen van a feketemunka, és a körbetartozás egyaránt, a mezőgazdaságban az alacsony bérek, és a feketemunka rontja az etikát (szintén hármast adtak a megkérdezettek).

A munkatársak viselkedésével az építőiparban vállalkozók elégedettebbek voltak, véleményük szerint nagyobb körből tudnak munkavállalót választani.

Mind a négy szülő saját viselkedését megfelelően etikusnak tartja. Számukra fontos hogy a gyerekek részt vállaljanak a vállalkozás életében, és ezek a fiatalok a gyakorlatokon nagyobb tájékozottságot, érdeklődést, és szilárdabb véleményt mutattak. A közgazdasági ismereteik is természetesebben vannak jelen ezeknél a hallgatóknál. Arra a kérdésre, hogy kell-e és lehet-e tanítani az etikát egyértelműen mindenki igennel válaszolt.

Rövid, tudományosnak nem mondható felmérésem megerősít, és tapasztalatot ad egyben a következő munkához. A társadalmi problémák az üzleti élet szereplőiből egyre inkább kierőszakolják a társadalmilag felelős magatartást, miközben felnő egy generáció, akiben reményeink szerint belső igény lesz az etikus viselkedés. Óráimon leggyakrabban *Zsolnai László* munkájára és kutatására támaszkodom, valamint felhasználom *Szegedi Erika* megjelent publikációit is.

Alapvető változásoknak vagyunk részesei, döntési és életvezetési szokásaink, életmódunk, ezekből következő értékrendünk gyökeresen átalakítja életünket, munkánkat, ezért fontos a folyamatos párbeszéd azok között, akik formálói lehetnek jövőnknek.

A ma felsőoktatásban tanuló diákok elenyésző számban részesültek az etika alapjainak oktatásában, esetleges ismeretekkel rendelkeznek, így nagy feladat erre az alapra szaketikát, üzleti etikát építeni.

Többen a család vállalkozásában már részt vesznek, így nem itt szembesülnek először azokkal az esetekkel, amelyekkel az üzleti etika témakörei is foglalkoznak. Ezen hallgatók, a szülőkkel folytatott interjúkkal, és az azokból készült esettanulmányokkal járultak hozzá, a kutatás szakmai aktualitásához.

Irodalomjegyzék

- BOURDIEU, Pierre (1997). Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum.
- KAHNEMAN, Daniel (2013). *Gyors és Lassú gondolkodás*. Budapest: HVG Kiadó.